

FOKUS: NORGE, NORDOMRÅDENE OG UTENRIKSPOLITIKK

En ny giv i nordområdepolitikken

Jonas Gahr Støre
Arbeiderpartiet, Norge

Få steder er koblingen mellom innenrikspolitikken og utenrikspolitikken mer synlig enn i nord. Få steder er mulighetene så store, og få steder kommer vi tettere på noen av de store utfordringene vi står overfor i vår tid. Det gjør nordområdene til noe av det mest spennende man som politiker i Norge kan engasjere seg i.

Allerede i regjeringserklæringen definerte vi i den rødgrønne regjeringen nordområdene som vårt viktigste strategiske satsingsområde. Det var nytt, selv om geografien på mange måter gjør denne ambisjonen ganske opplagt. Vi la frem nye kart der det nordligste av Norge var sentrum i et kart over Arktis. Vi omtalte utvikling og oppbygging av nordområdene som et nasjonalt prosjekt. Samtidig var vi opptatt av at denne satsingen måtte eies i nord: Det var avgjørende med lokal tilhørighet til det nasjonalt prosjektet.

Befolkningsnedgang, klimaendringer, verdifulle naturressurser og økende stor-maktrivalisering aktualiserer igjen nordområdene. Etter flere år med begrenset politisk oppmerksomhet fra regjeringen trengs det en ny giv i nordområdepolitikken. Vi trenger en mer aktiv politikk for å skape arbeidsplasser og trygge velferden, satse på bærekraftig forvaltning av naturressursene og styrke det internasjonale samarbeidet. Det meste er fortsatt nord!

★★

Det meste er nord! Nordområdepolitikken 2005–2013

Jeg ble utenriksminister i oktober 2005. Fra mitt kontor kunne jeg se utfordringer og muligheter i øst, sør, vest og nord. Det var åpenbart at det var i nord den mest

*Kontaktinformasjon: Jonas Gahr Støre, e-post: post@arbeiderpartiet.no

©2020 Jonas Gahr Støre. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Støre, J. G. (2020). En ny giv i nordområdepolitikken. *Internasjonal Politikk*, 78(4), 461–465. <http://dx.doi.org/10.23865/impol.v78.2711>

omfattende utviklingen var under oppseiling. I øst hadde vi et avklart forhold til svenskene. Mot sør så vi et Europa vi hadde omfattende og brede avtaler med – et Europa som nå var samlet. Europa og EU hadde mange utfordringer, men vi hadde oversikt over dem. I vest var det forutsigbarhet med røtter i langvarige allianser med Storbritannia og USA. Og i nord? Der så vi store muligheter knyttet til utnyttelse av naturressurser og utvikling av kunnskap – men også store oppgaver knyttet til klimaforandringer og samarbeidet med våre naboland.

Vi definerte en tydelig strategi i 2006 og fulgte opp med konkrete initiativer og tiltak. «Byggesteiner i nord»-strategien var basert på kunnskap og en klar forståelse av at de avgjørende faktorene for verdiskaping og tilstedeværelse i nord måtte være «lys i husan».

Vi la en langsiktig plan for tre stortingsperioder, og strategien hadde en innenrikspolitisk og en utenrikspolitisk dimensjon. Det ble etablert viktige kunnskapsinstitusjoner for forskning og utvikling på arktiske forhold. Vi fikk et nytt isgående havforskningskip. Vi fikk BarentsWatch, som ga digital oversikt over havområdene. Vi fikk til en avtale om delelinjen med Russland hvor vi delte 170 000 kvadratkilometer i to – like mange til hver – i henhold til de mest moderne havrettsprinsipper. Vi fikk grenseboerbevis med Russland, slik at man i grenseområdene kunne reise frem og tilbake over grensen uten å skaffe nytt visum hver gang. Viktige avtaler om sikkerhet til sjøs og forvaltning av ressursene til havs kom på plass.

Alt dette og mer til brakte med seg en optimisme som jeg mener la et viktig grunnlag for å kunne utnytte mulighetene i nord også i fremtiden.

★★

Dagens utviklingstrekk

Vi trenger en oppdatert nordområdepolitikk for 2020-årene. På samme måte som i 2005 må vi ta utgangspunkt i de forandringene vi ser rundt oss. Driverne er de samme, men utviklingen har gått raskere enn det vi kunne forutse i 2005, og noen av driverne er enda sterkere til stede i dag. Kunnskap var – og er fortsatt – helt avgjørende for å utnytte mulighetene i nord, slik at vi kan ta disse i bruk og sikre verdiskaping og bosetting.

Samtidig kommer klimaendringene raskere og merkes sterkere i nord. Der det var knyttet størst forventninger til petroleumsvirksomheten i 2005, ser vi nå også enorme muligheter knyttet til utnyttelsen av fornybare naturressurser til industriell utvikling. Havvind, hydrogen, økt bearbeiding av fisk, videreutvikling av oppdrett ... Listen er lang, mulighetene er mange, men det trengs en aktiv næringspolitikk for å virkeliggjøre det store potensialet.

De siste 70 årene har Norge forvaltet NATOs yttergrense i nord: vår 200-kilometersgrense med Russland. Norge har levd i fred med Russland i 1000 år, det er det verdt å minne om.

Tross politisk uenighet og motsetninger underveis har vi klart å ivareta stabiliteten. Vår evne til å kombinere fasthet, egen forsvarsevne og NATO-medlemskap med dialog, samarbeid og en utstrakt hånd har vært avgjørende. «Avskrekking» og «beroligelse» er nøkkelord i en sterk norsk diplomatisk tradisjon som har tjent oss vel.

Det endrede utenriks- og sikkerhetspolitiske bildet får også betydning i nord. Stormakter og mange andre land øker sitt nærvær og sin aktivitet i nord. Fellesnevnerne er interesse for naturressursene og den strategiske beliggenheten. Russland har endret profil, noe som ble tydelig med annekteringen av Krim i 2014. Og klimaet mellom øst og vest har kjølnet. Kina har for alvor vendt blikket mot nord.

Kort oppsummert er det noen ting som ser annerledes ut fra Victoria Terrasse i dag. For samtidig som det fremdeles er stabilitet i forholdet til Sverige i øst, og det nordiske samarbeidet har blitt viktigere, så ser vi et mer splittet Europa i sør. I vest har Storbritannia forlatt EU og er opptatt med en reorientering på den internasjonale arenaen, og lenger vest har vi opplevd et USA under Trump som er mer uforutsigbart. Alt dette får betydning for hvordan vår nordområdepolitikk bør utformes.

★★

Bærebjelker for fremtidens nordområdepolitikk

Hvordan ser nordområdepolitikken ut i tiåret vi har foran oss? Det spørsmålet stilles nå i mange kretser – politiske, akademiske og internasjonale. De geopolitiske endringene gjør at også vi i Norge må videreutvikle vår egen politikk.

Det er behov for en ny giv i nordområdepolitikken i 2020-årene. Mulighetene er større, men det er også utfordringene. Vi må tenke større og mer strategisk om nordområdene. Tiden vi lever i, krever det av oss.

Jeg vil løfte frem tre bærebjelker for nordområdepolitikken:

For det første må vi ha en mer aktiv satsing på arbeidsplasser, infrastruktur og velferd i nord. Fortsatt er det slik at den viktigste forutsetningen for en aktiv politikk i nord er at det bor folk i nord. Det må være «lys i husan». I dag er befolkningsutviklingen negativ. Regionen opplever fraflytting, og det er særlig de unge som flytter. Det er et paradoks at samtidig som verdens interesse flyttes nordover, flytter nordlendingene sørover.

Jeg tror det skyldes en tillitskrise som vi har sett vokse frem over tid. Fra nord opplever mange avstand til makt og muligheter – at sentrale beslutninger for deres hverdag og lokalsamfunn tas i sentrale strøk, ikke nært der de bor. Samtidig som de ser mulighetene i nord, opplever de at staten trekker seg ut. Vi må erkjenne at dette ikke bare er et problem for Nord-Norge, men for hele landet. Vår troverdighet forutsetter tilstedeværelse i nord, og dette er en forutsetning for å lykkes også med det utenrikspolitiske. Nye initiativer, verdiskaping og innsats for bærekraft kan gi Norge en enda mer sentral rolle i nord, og – som jeg var veldig opptatt av som

utenriksminister – et idéforsprang i forhold til andre land. Satsingen må eies i nord, og sentrale myndigheter må spille bedre på lag i utviklingen. Og som alltid: Dette er ikke en landsdelsatsing bare for det nordlige i Norge, det krever at hele Norge satser!

Den andre bærebjelken er at vi setter oss mål om å gjøre nordområdene til verdens mest bærekraftige region. Grønn industribygging, miljøvennlige transportløsninger og en bærekraftig forvaltning av ressursene er avgjørende for å sikre bosetting, utvikling og stabilitet i nord.

Klimaendringene kommer raskere enn vi trodde, og de merkes sterkest i nord. De vil prege nordområdepolitikken det neste tiåret i langt større grad enn de har gjort siden 2005. De vil kreve at vi satser på kunnskap, søker samarbeid om å sikre lavutslippsløsninger, utvikler ny teknologi og åpner nye kapitler i Norges energihistorie knyttet til vind, hydrogen og mineraler.

Tilgangen til ren energi gir oss muligheter for industribygging og utvikling av utslippsfrie transportløsninger. Og fordi dette handler om aktivitet lengst mot nord, vet vi at teknologi og metoder som fungerer i et arktisk klima, vil være robuste nok til å kunne tas i bruk i de fleste andre deler av verden. Slik kan vi skape eksportmuligheter for fremtiden.

Samtidig må vi lykkes i å ta vare på de unike ressursene vi har, på en bærekraftig måte. Det kommer til å bli mer forskjellige typer aktiviteter i kystsonen i årene fremover, og vi må bli flinkere til å få disse aktivitetene til å fungere sammen. En effektiv forvaltning av ressursene langs kysten, i havet og på land er avgjørende for å lykkes.

Den menneskelige dimensjonen og satsing på grønne fremtidsnæringer vil spille en betydelig rolle i en internasjonal sammenheng det neste tiåret. De to første bærebjelkene henger derfor naturlig sammen med **den tredje**: En fornyet satsing på fellesinstitusjoner i nord og initiativer som kan bevare lavspenning mellom stater i nord.

Norge har i mange tiår vært engasjert i konflikter og fredsarbeid flere steder i verden. Vi har tatt viktige initiativer mot klasevåpen og har spilt en sentral rolle i arbeidet med fred og forsoning i Midtøsten og Colombia, blant annet. Likevel er det i nord vi har våre klart definerte egeninteresser, og hvor norske initiativer har størst påvirkning på utviklingen. Vi er en sentral aktør. Når Norge snakker om Arktis, lytter andre.

Vi har et godt grunnlag for å kunne heve ambisjonene i nord og definere nordområdene som vårt viktigste fredsprosjekt. De valgene vi tar i nord, er viktige for landsdelen, for Norge og for måten vi tydeliggjør våre interesser på. Ambisjonen peker mot en mer aktiv rolle i det internasjonale samarbeidet i Arktis – knyttet til klima, næring, sjøtransport, romvirksomhet og kontakt mellom landene. En bærekraftig næringsvirksomhet innenfor et avtalt regelverk som er utviklet i samarbeid mellom landene, er moderne fredsarbeid.

I mange år har vi lyktes med å bevare Arktis som en region preget av forutsigbarhet, vekst og samarbeid. Dette gir håp i en ellers urolig verden, men det er ikke gitt at det alltid skal være slik. Ved inngangen til 2020-årene preges verden av mer uro, endring og uforutsigbarhet. Selv om vi etter alle solemerker å dømme står foran et nytt lederskap i USA, ser vi at rivalisering mellom stormaktene tiltar, og at forpliktende samarbeid er under press. Dette er ikke i Norges interesse, heller ikke at stadig nye politikkområder trekkes inn i denne rivaliseringen. Utviklingen de siste årene viser hvordan stabilitet i nordområdene er viktig for stabiliteten i verden. Det er derfor helt avgjørende at vi gjør mer for å fordype og utbre det internasjonale samarbeidet i nordområdene.

Havrettens rolle vil bli stadig viktigere i tiden som kommer. For å sikre stabilitet vil det være avgjørende å investere betydelig i effektivt samarbeid basert på den moderne havretten. Arktisk råd og Barentssamarbeidet må rustes opp. I mange år lyktes partene i Arktisk råd i å beholde Arktis som et lavspenningsområde, som kunne skjermes mot skarp strategisk konkurranse mellom stormaktene Russland, Kina og USA. Å videreføre lavspenningslinjen blir et viktig utenrikspolitisk mål for Norge fremover.

Vi må styrke arenaene for dialog og møter mellom nabolandene. Folk-til-folk-samarbeidet må styrkes, og Norge skal være et foregangsland når det gjelder urfolks rettigheter. Dette gir troverdighet nasjonalt og i møte med våre naboland.

En stabil og forutsigbar utvikling i nordområdene er viktig for menneskene i regionen og for Norge som arktisk nasjon. Å tydelig definere nordområdene som vårt viktigste fredsprosjekt vil bidra til en ny giv i nordområdepolitikken og løfte det som et nasjonalt prosjekt.

★★

På Svalbard ser vi tydelig betydningen av alle disse bærebjelkene. Svalbardpolitikken bør være en naturlig del av Norges nordområdepolitikk. Svalbards rolle øker i takt med at havisen trekker seg tilbake. Kunnskap, utviklingen av nye næringer og en kraftfull satsing på klima og miljø er avgjørende bidrag til å opprettholde bosetning på øygruppa. Norge er det eneste landet som har en moderne, sivil utbygd infrastruktur på Svalbard.

★★

Vi bør rette blikket nordover idet vi forsøker å finne svar på mange av nåtidens store globale utfordringer. En ny nordområdepolitikk må være forankret og eies i både nord og sør dersom vi skal lykkes i å gjøre den til et nasjonalt prosjekt som kan styrke tilliten mellom folk og land, og i å legge grunnlaget for at vi igjen tar føringen i utviklingen i nord.